

Socialdepartementet
103 33 STOCKHOLM

s.remissvar@regeringskansliet.se

s.sof@regeringskansliet.se

Diarienummer: S2024/01907

Stockholm,
2025-01-29

Remissvar: Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem – slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter – Ds 2024:26

SOS Barnbyar

SOS Barnbyar är en global federation verksam i 137 länder där alla medlemmar arbetar för alla barns rätt till en trygg uppväxt. Vi påverkar myndigheter och beslutsfattare samt arbetar preventivt för att stärka familjer – och vi finns där om det värsta redan har hänt.

SOS Barnbyars Ungdomsråd

SOS Barnbyars Ungdomsråd består av unga individer i åldern 16 till 25 som är eller har varit inskrivna i någon av våra nationella program och som vill vara med och påverka, både i organisationens egen verksamhet, men även i frågor som rör målgruppen i stort i samhället. Flera av Ungdomsrådets medlemmar har erfarenhet av att ha varit placerade i samhällsvård.

SOS Barnbyars Ungdomsråd tycker till kring frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter

Notering: Ungdomsrådets uppfattning i vissa av frågorna skiljer sig åt och vi kommer därför i förekommande fall redogöra för båda ståndpunkterna.

Avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl

Ungdomsrådet tycker att det kan vara svårt att bedöma när avskiljning kan används på ett bra eller dåligt sätt. Det kan exempelvis vara bra med avskiljning när ungdomar blir arga och inte kan kontrollera sig själva. Då kan det vara bra att de får en stund för sig själva för att lugna ned sig. Ungdomsrådet ser även en risk att personalen avskiljer ungdomar utan anledning och att personal använder det som ett maktmedel. Det kan leda till negativa effekter i stället för de positiva som kan finnas med förslaget. Det ska därför inte vara för 'lätt' för personalen att ta till en sådan befogenhet, utan Ungdomsrådet tycker att det ska vara en process, så att personalen tänker efter.

Ungdomsrådet tycker därför att om ett barn eller ungdom blir inlåst, så är det viktigt att fråga alla inblandade, både personal och ungdomen, vad som hände. Därför borde det vara en extern person, som är oberoende, som följer upp med både personalen och ungdomen – så att personalen inte missanvänder det. Ungdomsrådet tycker även att det borde finnas positiva konsekvenser för de barn och unga som sköter sig, exempelvis en bra fritidsaktivitet eller att deras tid på SiS minskas genom att de visar att de lär sig att vara skötsamma.

Elektronisk övervakning

Ungdomsrådet tycker att förslaget låter hårt och likt ett fängelse. Därför beror det kanske lite på varför ungdomen är på SiS. Ungdomsrådet är positiva till fotboja för de som är dömda för ett brott, för att kunna veta var ungdomen är. För övriga ungdomar anser Ungdomsrådet att fotboja ska kunna användas först efter att en ungdom har rymt. Ungdomsrådet ser annars att det kan skada ungdomarnas tillit till personalen på SiS.

Kroppsvsitation och ytlig kroppsbesiktning

Delar av Ungdomsrådet tycker förslaget känns obehagligt och upplever att det är väldigt konstigt att personal ska få ta på ungdomars kroppar utan misstanke. Förslaget upplevs kontrollerande och integritetskränkande. Eftersom det inte krävs misstanke finns det en risk att personalen överanvänder möjligheten att göra kroppsvsitation och använder det som maktmedel. Vad händer då med tilliten till personalen? Delar av Ungdomsrådet upplever också att det som tjej kan finns en risk för att bli utnyttjad.

Andra delen av Ungdomsrådet anser att det är ett bra förslag med utökad möjlighet till kroppsvsitation eftersom om en ungdom mår så dåligt kanske personalen inte märker att hen har en kniv eller något på sig och det kan bli farligt för ungdomen själv och för andra.

Rumsvisitation

Även kring den här frågan går Ungdomsrådets åsikter isär, delar av rådet anser att möjligheten till rumsvisitation utan misstanke låter kontrollerande och känns osäkert. För de ungdomar som inte bor hemma, så blir SiS ens tillfälliga hem och då är det viktigt att de ska få känna sig säkra där. Även de som bor på SiS måste få möjlighet att välja hur ens liv ska se ut. Alla som hamnar på SiS är olika människor. För vissa ungdomar kan det här upplevas som väldigt obehagligt och skrämmande.

Andra delar av Ungdomsrådet lyfter samtidigt att personalen måste säkerställa att alla känner sig trygga och personalen behöver göra sitt jobb.

Ungdomsrådet är överens om att det behövs kontroll, utbildning och uppföljning av personalen – inte bara kontroll av ungdomarna. Det ska finnas en tydlighet när rumsvisitation får genomföras. Det är viktigt att personalen inte missbrukar sin makt och

då är det viktigt att det finns kontroll även på personalen. Vissa människor förändras när de får makt.

Ungdomsrådet lyfter även att det är skillnad på att visitera ett rum och en kropp.

Allmän inpasseringskontroll

Ungdomsrådet tycker att den här befogenheten är mer okej. Det kan vara bra för att vara säker på att utomstående inte tar med otillåtna föremål in på SiS, precis som på en flygplats. Samtidigt upplevs det som ett fängelse och inte så familjeliknande. Det är barn som är placerade där och de kan få en känsla av att de är i fängelse. Detta riskerar att göra så att barn och unga blir kriminella eller återgår till kriminalitet när de kommer ut. Barn och unga behöver stöd och vård.

Allmänt om utredningen

Ungdomsrådet lyfter att det finns så många olika anledningar till att en ungdom hamnar på SiS. Många av förslagen låter som straff och kontroll, ibland utan misstankar om att ungdomen gjort något fel. Ungdomsrådet tycker inte att ungdomar ska straffas bara för att de hamnar på SiS och lyfter fram att ungdomarna på SiS behöver hjälp och trygga vuxna som håller koll på dem.

Ungdomsrådet tycker det är bra med säkerhetsåtgärder, men det ska inte leda till att barn skadas och mår dåligt. Kontroll och straff leder inte till något bra. Det behövs mer fokus på ungas psykiska hälsa och preventiva åtgärder så att unga inte hamnar på SiS. Alla barn och unga behöver ha någon att prata med, någon som finns där för dem när saker känns svårt. Ungdomsrådet tror det är viktigt med mentorer och positiva förebilder som kan ge stöd. Det behöver satsas mer på fritidsaktiviteter för barn och unga, så att unga kan hitta andra vägar och hitta nya vänner.

SOS Barnbyar vill särskilt framföra följande till politiker:

Politiker borde tänka på att det här handlar om barn och att de ska vara snälla mot dem.

SOS Barnbyars ställningstagande

SOS Barnbyar avstyrker utredningens förslag i dess helhet.

SOS Barnbyars övergripande synpunkter

SOS Barnbyar har beretts möjligheten att inkomma med ett remissvar på rubricerat betänkande, *Ökad trygghet och säkerhet på särskilda ungdomshem och LVM-hem – slutredovisning angående frågor om Statens institutionsstyrelses särskilda befogenheter (Ds 2024:26)*. Vårt remissvar avgränsas till att omfatta övergripande synpunkter på

förslagen som vi bedömer vara särskilt betydelsefulla för vår målgrupp samt utifrån ett samlat barnrättsperspektiv.

SOS Barnbyar anser övergripande att utredningens förslag är ingripande samt strider mot barn och ungas mänskliga rättigheter i flera delar. Utredningens förslag bidrar till en differentiering mellan olika grupper av barn, vilket medför att vissa barn riskerar att fråntas sina barnspecifika rättigheter. Särskilt oroande är bristen på en tydlig barnrättsanalys och avsaknaden av kompensatoriska insatser för att motverka de negativa konsekvenser som dessa åtgärder kan få. Flera förslag riskerar att förstärka känslan av institutionalisering, stigmatisering och otrygghet hos redan utsatta barn och unga.

Barn inom samhällsvården beskrivs ofta i generaliserande och fördomsfulla termer – som grovt kriminella eller extremt våldsamma – trots att detta endast gäller en liten minoritet. Den stora majoriteten av barn på Statens institutionsstyrelse (*hädanefter förkortat SiS*) är unga med komplexa vårdbehov. Det är därför särskilt problematiskt att förslaget bygger på en förenklad syn på barn och unga som en homogen grupp med hög risk för brottslighet samt följaktligen legitimerar ett behov av ökade befogenheter, oaktat att många barn och unga i dessa miljöer inte är involverade i grov kriminalitet eller organiserad brottslighet. Det är därtill fundamental att se barn som barn och att även den begränsade gruppen barn som begått brott tillerkänns sina grundläggande rättigheter, i enlighet med såväl Barnkonventionen som övrig nationell lagstiftning samt internationella åtaganden.

En säker miljö är en grundläggande förutsättning för att barn och unga ska kunna få den vård och det stöd som de behöver. Vi delar utredningens uppfattning kring att åtgärder som minskar risken för våldsamma incidenter och förekomsten av farliga föremål är viktiga, inte bara för barnens fysiska säkerhet utan också för deras psykiska välbefinnande. Samtidigt är det avgörande att dessa åtgärder genomförs på ett sätt som inte underminerar barn och ungas integritet eller förstärker de negativa upplevelser av misstro och exkludering som många av dessa barn redan bär på. Vi ser en risk med att förslagen tenderar att lägga en alltför stor vikt vid säkerhet och kontroll, vilket kan få negativa konsekvenser. Barn som placerats i samhällsvård har ofta erfarenheter av trauma, separation och övergrepp, vilket gör att de kan vara särskilt känsliga för åtgärder som upplevs som tvångsmässiga eller integritetskränkande. Förslag som kroppsvisitationer, elektroniska övervakningssystem och inpasseringskontroller riskerar att förstärka känslan av att vara övervakad snarare än stöttad. Detta kan skapa en miljö där barn känner sig misstrodda och otrygga, vilket i sin tur kan försvåra relationen till personal och hämma deras tilltro till behandlingssystemet som helhet.

SOS Barnbyar önskar även framföra en oro kring att ett ökat fokus på utökad säkerhet samt fler tvångsåtgärder kan leda till att behövliga resurser omfördelas från vård och behandling som barn och unga har rätt till. Den långsiktiga lösningen för att skapa trygghet och stabilitet för barn och unga i samhällsvård handlar inte om fler kontrollmekanismer, utan om att adressera de bakomliggande orsakerna till deras beteenden. Traumabehandling, relationsskapande insatser och tillgång till utbildning och meningsfulla fritidsaktiviteter är avgörande för att bryta negativa mönster och främja utveckling. Det är också viktigt att säkerställa att personalen har tillräcklig kompetens, stöd och resurser för att arbeta med barn och unga som ofta befinner sig i mycket svåra livssituationer. Motsatsvis noterar vi en frånvaro av mjuka värden och medmänsklighet i utredningens förslag, något som barn och unga i vår verksamhet ofta lyfter som räddningen. Vi vill särskilt belysa att dessa åtgärder, som riktar sig till några av samhällets mest utsatta barn och unga, måste utformas med

barnets bästa som överordnad princip, i enlighet med artikel 3 i Barnkonventionen. Vi understryker att SiS huvudsakliga uppdrag är att bedriva vård och behandling där det normerade förhållningssättet ska fokusera på trygghet, goda relationer och en läkande vardagsmiljö. Vår uppfattning är att förslagets straffrättsliga karaktär riskerar att motverka SiS grunduppdrag.

De förslag som utredningen presenterar innebär en oroande förskjutning mot mer repressiva åtgärder inom ungdomsvården. Även om proportionalitetsprincipen betonas i förslaget ser vi en överhängande risk för att dessa åtgärder kan komma att användas rutinmässigt och godtyckligt samt medföra att tvångsåtgärder etableras som arbetsmetoder för att hantera utmanande beteenden. I Statskontorets rapport, [SiS vård av barn och unga enligt LVU – förutsättningar för en trygg och ändamålsenlig vård](#), konstateras att proportionalitetsprincipen missbrukas redan idag, där både Justitieombudsmannen (JO) samt Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har riktat allvarlig kritik mot verksamheten vid flera ungdomshem. Kritiken som lyfts handlar bland annat om att personalen använder tvångsåtgärder gentemot de unga som inte är förenligt med gällande lagstiftning samt att personalen använder mer kraftfulla tag än vad som är försvarligt och proportionerligt. I relation till just sagda är vår uppfattning att utredningens förslag inte i tillräcklig omfattning analyserat huruvida åtgärderna är proportionerliga mot de problem som de förväntas motverka. SOS Barnbyar anser att det riskerar att leda till rättsosäkerhet för de berörda barnen. Utredningens förslag är därutöver inte tillräckligt konkreta och tydliga kring vilka situationer samt i vilken omfattning befogenheterna kan användas. Av nämnda skäl uttrycker SOS Barnbyar oro över hur implementeringen av de föreslagna åtgärderna ska ske. Det är avgörande att varje åtgärd motiveras av ett konkret och akut behov, har ett tydligt syfte, samt används restriktivt och inte som ett maktmedel. Emellertid är vi bekymrade över hur aktuella förslag kan påverka barnens integritet, trygghet och förtroende för systemet.

Därutöver anser SOS Barnbyar att det saknas en tydlig konsekvensanalys av de samlade effekterna av förslagen gentemot vissa grupper barn. I den delen önskar vi särskilt uppmärksamma att vi ser risker med att barn och unga med psykiatriska diagnoser eller funktionsvariabler, så som neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, kan drabbas oproportionerligt hårt av utredningens förslag. Sagda bör ses i relation till att SiS:s egen kartläggning, [PM Resultatredovisning – Kartläggning av psykiatriska vårdbehov bland barn och ungdomar inom SiS år 2022](#), visar att den psykiatriska belastningen bland barn och ungdomar som vårdas på SiS är omfattande. Förekomsten av minst en psykiatrisk diagnos var 79 procent bland placerade barn och unga samt dem hade i genomsnitt runt 1,7 ställda diagnoser per person. Även yngre barn och unga kan komma att påverkas i en oproportionerlig omfattning. I relation till sistnämnda är det bekymmersamt att förslaget saknar en tydligt angiven lägsta ålder för vilka barn de särskilda befogenheterna kan omfatta. Med utgångspunkt i nämnda anser vi att utredningen misslyckats med att göra en fullgod konsekvensbedömning av hur utredningens ingripande förslag kan komma att påverka just nämnda barn och unga. Att implementera fler repressiva åtgärder utan att fullt ut förstå deras långsiktiga påverkan riskerar att förvärra existerande problem och skapa en miljö som är mer straffande än vårdande.

Vidare går förslagen emot rekommendationer från FN:s barnrättskommitté, FN:s kommitté mot tortyr och FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Dessa internationella organ har upprepat riktat kritik mot Sveriges användning av tvångsåtgärder, såsom avskiljningar, och rekommenderar att Sverige vidtar lagstiftningsåtgärder för att

uttryckligen förbjuda användningen av isolering, avskiljning och fastspänning av barn i alternativa omvårdnadsmiljöer. I Barnrättskommitténs senaste rekommendationer understryks att det ska säkerställas att all personal får utbildning i vårdmetoder som inte inbegriper tvång. I de fall Sverige går vidare med förslag som ökar användningen av tvångsåtgärder skulle det underminera våra internationella åtaganden och skada trovärdigheten i Sveriges barnrättsarbete.

Övergripande noterar SOS Barnbyar att personalens bristande kompetens är något som har kritiserats vid flertal tillfällen, bland annat från Riksrevisionen, genom rapporten [SiS särskilda ungdomshem – brister i statens tvångsvård av barn och unga](#). Där konstateras bland annat att de enskilda ungdomshemmen misslyckas med att både ge alla placerade en individuellt anpassad vård och behandling i enlighet med deras vårdbehov, att SiS ledning misslyckas med att säkerställa att verksamheten på samtliga ungdomshem kan tillhandahålla effektiv vård och behandling samt att regelverket för SiS ungdomsvårdsverksamhet är bristfälligt. Merparten av kritiken relaterar till personalens bristande kompetens och erfarenhet, personalens barnsyn, men är även konsekvenser av en låg personaltäthet, hög personalomsättning och en negativ kultur på avdelningarna. Sålunda handlar problematiken inte enbart om regler utan om bristande utbildning och kultur inom verksamheten som kräver djupgående strukturella förändringar för att åtgärdas. Följaktligen handlar problematiken inte om de barn och unga som vårdas på hemmen. Därutöver ser vi det som problematiskt att personalen som leder de program som ska vara rehabiliterande, även är de individer som utför tvångsåtgärderna gentemot de unga, eftersom det kan riskera att hindra möjligheten att bygga tillit och skapa trygghet. Resurser behöver tydligt riktas mot att stärka vårdens kvalitet och ge personalen förutsättningar att arbeta med barns bästa i fokus. Därtill behöver det omgående införas oberoende kontrollinstanser som granskar åtgärder och beslut som tas i enskilda ärenden.

SOS Barnbyar är kritiska till att endast beslut om vissa särskilda befogenheter föreslås omfatta ett krav på obligatorisk journalföring i barnets eller den unges akt. Exempelvis föreslår utredningen att beslut om rumsvisitation på särskilda ungdomshem **alltid ska** journalföras, medan beslut om avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl samt elektronisk övervakning endast **bör** journalföras. Journalföring är avgörande för att säkerställa transparens, rättssäkerhet och möjlighet till granskning av de mest ingripande åtgärderna, både för den unge och för tillsynsmyndigheter. Därför anser SOS Barnbyar att journalföring ska vara ett obligatoriskt krav för samtliga särskilda befogenheter. Avskildhet och elektronisk övervakning är ingripande åtgärder som kräver tydlig dokumentation för att kunna utvärdera om besluten varit proportionerliga och i enlighet med barnets bästa samt för att förebygga missbruk av denna typ av tvångsåtgärder.

SOS Barnbyars kommentar gällande särskilda förslag

SOS Barnbyar avstyrker utredningens förslag i sin helhet. För det fall förslaget införlivas vill SOS Barnbyar särskilt belysa följande delar.

Överväganden och förslag gällande avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl

Utredningens förslag om att utöka möjligheten till avskildhet av ordnings- och säkerhetsskäl väcker stor oro. Även om syftet är att ge personalen verktyg för att hantera akuta situationer finns en risk för att de föreslagna breda kriterierna medför en

överanvändning av avskildhet och att barns rättigheter enligt Barnkonventionen därmed kränks. Erfarenheter från tillsynsmyndigheter, såsom Justitieombudsmannen (JO), visar att avskildhet redan idag används på ett sätt som inte alltid är förenligt med lagstiftning, särskilt mot de yngsta och mest sårbara barnen. Avskildhet är en mycket ingripande åtgärd som kan upplevas som djupt traumatiserande, särskilt för barn med tidigare erfarenheter av otrygghet och våld. Åtgärden riskerar dessutom att förvärra psykisk ohälsa samt skada förtroendet för vuxenvärlden och samhället. Vi ser därtill problem med att förslagen om kompensatoriska åtgärder för att begränsa skadeverkningar är alltför vaga. Utan tydliga krav och resurser riskerar dessa insatser att bli bristfälliga eller helt utebli. Dessutom ställer ökade befogenheter stora krav på personalens kompetens, utbildning och lämplighet, vilket är en utmaning för en verksamhet som redan idag kritiserats för bristande resurser och kompetens likt nämnts ovan.

Överväganden och förslag gällande elektronisk övervakning

Elektronisk övervakning beskrivs i utredningen som ett mindre ingripande alternativ till annan övervakning samt legitimeras med att det skapar större frihet för barn och unga. Samtidigt är detta en åtgärd som riskerar att ytterligare stigmatisera och institutionalisera barn som redan befinner sig i en utsatt situation. SOS Barnbyar ser ytterligare det som problematiskt att elektronisk övervakning, som bedöms som ett straff av rättsväsendet, ska lämnas över till att bedömas av en myndighet som ska ha ett vårdande uppdrag. I relation till nämnda medför förslaget att en kontrollfunktion går förlorad, eftersom behovet och proportionaliteten i institutionens beslut gällande ett övervakningsverktyg inte kan kontrolleras av domstol.

Elektronisk övervakning innebär dessutom en betydande inskränkning av barn och ungas rörelsefrihet, vilket står i kontrast till principen om att insatser ska vara så skonsamma som möjligt och anpassade efter barnets bästa. SOS Barnbyar ser särskilt problematiskt på avsaknaden av möjlighet för berörda barn och unga att överklaga beslut om exempelvis utevistelse och användning av elektronisk fotboja. Denna frånvaro av rätt till prövning riskerar att leda till en ökad rättsosäkerhet och minskad möjlighet för barn och unga att få sina ärenden rättvist behandlade. Vi anser därför att förslaget behöver kompletteras med tydlig reglering som ger berörda barn och unga rätt att överklaga beslut som inskränker deras frihet och integritet, inklusive beslut om elektronisk övervakning.

Överväganden och förslag gällande kroppsvisitation och ytlig kroppsbesiktning

Utredningens förslag om att utöka möjligheterna till kroppsvisitation av barn och unga på särskilda ungdomshem är oroande ur ett barnrättsperspektiv. SOS Barnbyar understryker att åtgärder av dessa slag riskerar att upplevas som djupt integritetskränkande och traumatiserande, särskilt för barn med tidigare erfarenheter av övergrepp, trauman eller andra former av utsatthet. Vidare framläggs att utredningens egen enkätundersökning av barn och ungas åsikter visar att många av barnen och ungdomarna på särskilda ungdomshem upplever kontroller av detta slag som påfrestande. Förslaget riskerar således att förstärka känslor av maktlöshet och misstro hos barnen, särskilt om åtgärderna inte utförs på ett respektfullt och rättssäkert sätt. Här är det avgörande att både syftet och

genomförandet kommuniceras på ett ålders- och mognadsanpassat sätt, vilket kräver hög kompetens hos personalen.

Vidare är SOS Barnbyar kritiska till att kroppsvisitation föreslås kunna vidtas även utan ett krav på en direkt misstanke om innehav av otillåtna föremål hos barnet eller den unge, då detta riskerar att undergräva rättssäkerheten och proportionaliteten i tvångsåtgärder. Avsaknad av misstankekrav öppnar upp för godtycklig tillämpning och riskerar att normalisera ingripanden som inte är motiverade av ett specifikt behov eller en konkret riskbedömning. Förslaget saknar även tydliga mekanismer för att säkerställa att åtgärden används på ett ansvarsfullt och rättssäkert sätt. Utan krav på misstanke minskar möjligheten till en meningsfull prövning av behovet och rimligheten i varje enskilt fall, vilket kan leda till att barns rättigheter åsidosätts systematiskt. Det innebär även en risk för att åtgärden tillämpas oproportionerligt gentemot vissa grupper av barn, exempelvis de som redan är i en utsatt position på grund av sociala eller psykiska faktorer.

Det framgår inte heller hur kroppsvisitationer ska genomföras med hänsyn till barnets ålder, kön och tidigare erfarenheter, vilket är avgörande för att minska risken för ytterligare skada. Förslaget nämner behovet av tydliga riktlinjer och utbildning för personal, men konkretiseringen av detta är bristfällig. Tidigare kritik mot hur befintliga befogenheter används, bland annat av Justitieombudsmannen (JO), visar att det finns en betydande risk för missbruk eller överdriven användning av sådana åtgärder. Vi anser även att utredningen misslyckas med att bemöta existerande problematik inom SiS, exempelvis risken för sexuella övergrepp. Förslaget om kroppsvisitationer riskerar att förstärka maktobalansen mellan barn och personal, särskilt för flickor med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som redan är en utsatt grupp.

Överväganden och förslag gällande rumsvisitation

Under tiden som barn och unga befinner sig på SiS, oaktat att flertalet barn och unga placeras utan en bestämd placeringstid, utgör deras sovrum den enda platsen som de kan kalla för sin egen, något som även vårt Ungdomsråd underströk ovan. Det är således avgörande att sådana åtgärder inte normaliseras utan används enbart i undantagsfall och alltid på ett rättssäkert och respektfullt sätt. Det anges att rumsvisitationer ska genomföras med ett uttalat syfte, men skälen behöver inte vara direkt kopplade till omständigheter som kan hänföras till den enskilda individen som är föremål för åtgärden. Därför finns det en betydande risk för att frekvensen och bedömningen lämnas till enskilda enheters eller tjänstepersoners tolkning. Frekventa och rutinmässiga visitationer riskerar att användas som maktmedel och straff vid misskötsamhet snarare än som en nödvändig säkerhetsåtgärd samt riskerar att leda till kollektiv bestraffning, med risk för att barnens integritet och tillit till personalen undergrävs. När skälen för en särskild befogenhet av detta slag inte behöver vara knutna till individen kan det uppfattas som en urholkning av rättssäkerheten. Därutöver är det oklart hur rumsvisitationer ska utföras med hänsyn till barns ålder och behov, och vilka skyddsmekanismer som ska finnas för att förhindra övertramp. Dessutom är det avgörande att rumsvisitationerna utförs med full transparens gentemot barnen, inklusive en tydlig förklaring av syftet och behovet bakom varje insats. I relation till nämnda är det grundläggande att sagda information är ålders- och individanpassad.

Överväganden och förslag gällande allmän inpasseringskontroll

SOS Barnbyar ser risker med att utredningens förslag i denna del hämmar barn och ungas möjlighet att upprätthålla en god och nära relation till sitt personliga nätverk, vilket redan är en känslig och avgörande del av barnens välmående. Kontrollen av besökare kan särskilt påverka kontakten med familj och andra viktiga personer samt på sikt leda till att barn och unga isoleras.

Sammanfattningsvis

SOS Barnbyar är bedrövad av de föreslagna åtgärderna, där tvångsåtgärder används som en lösning på strukturella brister, som sammantaget innebär allvarliga inskränkningar i barns rättigheter samt riskerar att skada deras tillit, trygghet och välmående. Det bör även beaktas att SiS redan utgör en påfrestande miljö präglad av exempelvis kameraövervakning i gemensamma utrymmen, inhägnade områden, eskort av personal vid vistelse utanför avdelning och begränsad tillgång till privata ägodelar, vilket ytterligare förstärker behovet av proportionalitet och rättssäkerhet. Likt vårt Ungdomsråd framhöll ovan behöver dessa barn och unga, som redan befinner sig i en utsatt situation, stöd samt rehabilitering snarare än ökade säkerhets- och kontrollåtgärder. Ytterligare ser vi en risk för att förslagen kan förstärka ett känslomässigt avstånd mellan barnen och personalen, samt därigenom minska vårdens effektivitet. För att motverka detta behövs tydligare rutiner, starkare reglering av hur och när kontrollåtgärder får användas, samt en skarp tonvikt på individuellt anpassade behandlingsinsatser, eftervård samt personalens lämplighet och utbildning. Detta är grundläggande för att säkerställa att de åtgärder som införs inte skapar mer skada än nytta för de barn och unga som redan befinner sig i en utsatt position.

Sverige är ett av de bästa länderna att växa upp i för barn – men inte för alla barn och inte hela tiden. Sverige rankas högt när det gäller barns allmänna välmående och rättigheter. Men bakom statistiken finns en annan verklighet. Det finns barn som växer upp i fattigdom, barn som lever med våld eller utanförskap, och barn vars röster aldrig blir hörda. Att Sverige är bra för många barn är inte nog. Barnkonventionen säger att alla barn har rätt till trygghet, utbildning och en framtid fylld av möjligheter. Vår utmaning är att se de barn som faller mellan stolarna – att inte nöja oss förrän vi kan säga att Sverige är ett bra land för varje barn, oavsett bakgrund eller livsvillkor. Barn och unga, som hela eller delar av sitt liv växer upp i samhällsvård, bär ofta med sig erfarenheter av trauma, utsatthet och bristande trygghet, vilket gör dem extra skyddsvärda. Det är grundläggande att säkerställa att de föreslagna åtgärderna som påverkar dessa barn och unga utgår från deras behov och rättigheter, inte från systemets brister eller effektiviseringskrav. De barn som berörs av den här utredningen har samma rättigheter som alla andra barn. Det finns inga handlingar, svårigheter eller beteenden hos barn som kan medföra att unga individer förlorar sina mänskliga rättigheter. Därför måste samhället behandla dem med den omsorg, respekt och värdighet de förtjänar. Tvångsåtgärder och inskränkningar av friheter får aldrig bli normen – de måste vara undantag som strikt regleras i lag. Att skapa en trygg, stödjande och rättssäker miljö är inte bara en skyldighet enligt Barnkonventionen, utan även en investering i barns framtid och samhällets utveckling.

SOS Barnbyar uppmanar regeringen att sätta barnets bästa i centrum och prioritera insatser som bygger på tillit, stöd och rehabilitering, snarare än kontroll och bestraffning.

Det är bara så vi kan bryta negativa spiraler samt ge dessa barn och unga en chans att läka, utvecklas och bli en del av vårt samhälle. För alla barn och unga har rätt till en trygg uppväxt.

Föredragande i ärendet har varit barnrättsjuristen Linnea Baksås Martinsson.

Anna Ernestam

Generalsekreterare, SOS Barnbyar